

קווים לדמותו של נוער המסכים

(מעובד על פי מאמר מאת אליעזר בן-רפאל, פנים, גיליון 37, נובמבר 2006)

- מאז ומתמיד היה מקובל בציבור הישראלי להגזים בתיאור דמות הנוער, ובמשך השנים הציגו את דמותו באופנים שונים ו"הדביקו" לו כינויים שונים. שנים רבות הוצג הנוער כ"צבר", שהוא קוצני מבחוץ ומתוק מבפנים, או כ"יהודי חדש", שהוא חלק מדור של יהודים אשר לא ידעו את ההשפלה של חיי הגלות והם ניחנו בזקיפות קומה ובעצמאות. משנות הארבעים והחמישים של המאה העשרים זכורות אמירות של מנהיגי האומה, שתיארו את הנוער בשנים אלה כ"דור המכבים המחודש", שכמוהו לא היה בישראל זה מאות שנים.
- 5 בשנות השישים המוקדמות חלו שינויים בחברה הישראלית שהתבטאו באינדיבידואליזציה גוברת אצל בני הנוער ובגישה חומרנית-אגואיסטית. בעקבות השינויים החברתיים האלה זכה אז הנוער לכינויים חדשים, כגון "דור האספרסו" שהוא "חריף, מהיר וזול". אבל ב-1967 לאחר מלחמת ששת הימים, בעקבות ההצלחות הכבירות של צה"ל, נשמעו שוב נימות המזכירות את פולחן הנוער שרווח בעשורים הראשונים לקום המדינה, וחזרו לדבר על תחיית "דור המכבים".
- 10 בעשורים האחרונים התפתחה החברה הישראלית בתחומי התעשייה והטכנולוגיה, והתבססה מבחינה כלכלית ודמוגרפית. התפתחות זו קירבה אותה מאוד לסטנדרטים מערביים וגרמה לשינויים עמוקים בתרבותה. החברה הישראלית נעשתה רב-תרבותית ופתוחה יותר לעולם. שינויים אלה השפיעו באופן ניכר על דמות הנוער, על התנהגותו ועל הרגליו. נשכח מיתוס ה"צבר", והיום יש המכנים את הנוער "נוער המסכים".
- 15 להבדיל מן הכינויים הקודמים שבהם פונה הנוער בישראל, הכינוי "נוער המסכים" אינו מבטא תופעה האופיינית רק לישראל, אלא תופעה כללית הנפוצה בכל העולם. תופעה זו מאפיינת היום חברות שיש בהן צריכה מרובה של טכנולוגיה, והיא באה לידי ביטוי בכך שחלק גדל והולך של הנוער צמוד למכשירים אלקטרוניים ומבלה במחיצתם זמן רב. מדובר בעיקר במחשב, על כל מגוון הפעילויות שהוא מאפשר (כגון קְּשָׁר דואר אלקטרוני, צ'אטים, בלוגים), וכן בטלוויזיה על שלל הערוצים שהיא מציעה. ילדים ובני נוער מרותקים ל"אלקטרוניקה" הזאת שעות על גבי שעות. אצל רבים מהם עיסוק זה הופך למרכיב מרכזי בחייהם עד כדי התמכרות, והוא משפיע באופן משמעותי על התפתחותם ועל דמותם.
- 20 אולם בניגוד למה שמקובל לחשוב, היושב מול המסך אינו סביל אלא פעיל. הן בצפייה בטלוויזיה והן בגלישה באינטרנט או בניהול משחק במחשב המשתמשים אינם נשארים ללא מעש. לפני הפרט עומדות תמיד אפשרויות בחירה שונות: להישאר צמוד לתכנית או לשלטט בין הערוצים, לבחור באתר אינטרנט אחד מבין רבים או לבחור בין אפשרויות במהלך משחק. ההתמודדות הזאת עם ריבוי האפשרויות שתרבות המסך מזמנת לבני הנוער ועם הצורך להחליט מחנכת את המשתמשים הצעירים לערכים חשובים, כגון חשיבה עצמאית וקבלת החלטות.
- 25 נוסף לערכים אלה, הבילוי מול המסך מפתח אצל הצעירים את השאיפה להיות מעודכנים תמיד במיומנויות מחשב ובתוכנות חדשות, וכך הם מגיעים בעצמם למומחיות ולהישגים משלהם בתחומים אלה. כמו כן הפעילות ה"אלקטרונית" עצמה יוצרת אצל הצעירים התעניינות בתחומי ידע שלא היו מוכרים להם קודם לכן, היא מעניקה להם תחושת שייכות ל"עולם הגדול", ויוצרת אצלם פתיחות תרבותית. פתיחות תרבותית פירושה גם פתיחות לשונית. תכניות, בלוגים או משחקים מפגישים צעירים וצעירות עם שפות בלתי מוכרות. כך למשל הסדרות הספרדיות והדרום-אמריקניות (הטלנובלות), הזוכות בישראל להצלחה רבה אצל בני העשרה, קירבו אותם לשפה הספרדית, עד כי רבים מהם מבקשים ללמוד אותה. דוגמה נוספת לפתיחות לשונית היא ההתקרבות לשפה האנגלית. האנגלית היא כיום שפה זרה ראשונה כמעט בכל מקום שבו היא אינה השפה המקומית השלטת. מציאות זו משפיעה על תרבות בני הנוער, ובמיוחד על השפה של "ילדי המסכים". האנגלית נעשתה מרכיב מרכזי בשפתם, אם כי זו אינה אנגלית "גבוהה" או תקנית אלא לרוב המשלב הנמוך של השפה.
- 30
- 35

היבט נוסף של פעילות המסך האינטנסיבית של הצעירים בימינו הוא ההתקשרויות בין אנשים ממקומות רחוקים בעולם שפעילות זו מאפשרת. היום צעירים מכל העולם יכולים לתקשר זה עם זה, לשוחח, להתווכח, לשחק ולשתף פעולה בתחומים שונים. במילים אחרות, הם "חיים את הגלובליזציה" כעובדת חיים יום-יומית. 40

אולם לתרבות המסך יש גם חסרונות לא מעטים. החיסרון הבולט ביותר הוא שחויית המסך היא לרוב אינדיבידואלית. יחסי הגומלין שנוצרים בתקשורת האלקטרונית שונים מאלה הנרקמים בין אנשים שנפגשים פנים אל פנים. המרכיבים המרכזיים בתקשורת ישירה זו – כמו הדיבור בעל פה המלווה בהבעות פנים ושפת גוף, הרגשות הזורמים בין בני השיח והדינמיקה החברתית – נעדרים מתקשורת אלקטרונית מכל סוג שהוא. 45

לעתים בישיבה בבית מול המסך יש ויתור על המאמץ ואולי גם על הצורך למצוא חברים מחוץ לבית. מי שמשקיע את עצמו בפעילות עם קבוצת בני שיח אלקטרוניים, עלול להישאר ללא מעגל חברתי ממשי. במילים אחרות, התוצאה של החברתיות האלקטרונית היא חיי חברה ממשיים מוגבלים.

נוסף לכל אלה אין ספק שהפעילות מול המסך מצמצמת את הזמן המוקדש לקריאת ספרים. לתופעה זו יש כמה הסברים. היום, תודות למחשב ולאינטרנט, יש גישה לחומרים שבעבר היו הרבה פחות נגישים, וגם אז – רק באמצעות ספרים. ברשת מצויים אין-ספור מאמרים, ספרים שלמים, מילונים ואנציקלופדיות, ונער מיומן יכול למצוא את מבוקשו במהירות רבה בלי כל צורך לנטוש את עמדת המחשב. עם זאת, ההרגל לפתוח ספר ולקרוא בשעות הפנאי מאפשר לבני אדם מכל הגילים לספוג ערכים, להיפתח למגוון דעות ואף לחוות רגשות מסעירים. אין ספק שילדי המסך מפסידים הרבה מכך שזיקתם לספר פוחתת. 50

יש לזכור שתרבות המסך צומחת על רקע ההתפתחויות האדירות שהתרחשו בעשורים האחרונים, והכול רואים בהן קדמה. כמוכן אין כל סיכוי מעשי להיאבק בהתפתחויות האלה, שהשתלבו עמוקות באורח חיינו ובמידה רבה הן מעצבות אותו. יש רק לדעת לנצלן בצורה נבונה יותר. 55